BRONZOVÝ HAD NA POUŠTI

Původ materiálu
Jan Trusina
Pořadí v lekci
28

Žalmy 125,1-2 -Poutní píseň. Kdo doufají v Hospodina, jsou jak hora Sijón: nepohne se, strmí věčně. Kolem Jeruzaléma jsou hory, kolem svého lidu je Hospodin, nyní i navěky.

liturgické čtení-Nu 21,4-9

KLÍČOVÉ POJMY, DOBOVÉ A TEXTOVÉ SOUVISLOSTI

– malomyslnost(4b) (dosl. „zkrácený duch" – viz také Ex 6,9) vyjadřuje „krizové" rozpoložení společenství víry. Takové společenství neumí počítat s Boží vysvobozující přítomností ani s Boží věrností a spolehlivostí Božích zaslíbení. Jeho slova i činy určuje nedověra, strach, únava, beznaděj a řídí se pudem sebezáchovy. Ten pak podkopává důvěru k Bohu a jeho dílu. Má odezvu i v NZ – u evangelisty Matouše (viz jeho pojem **malověrní –** Mt 6,30 a 8,26)

– reptání – víra rozleptaná malomyslností se projevuje reptáním. Nejde tu o projev kritického (tj. rozlišujícího, tázajícího) ducha, ale o projev krátkozrakosti a otupělosti, která nad důvěru v Boží zaslíbení staví okamžité potřeby, nouzi, ohrožení někdy zásadního, někdy malicherného rázu. Zde jde o projev zásadního odklonu od cesty Hospodinovy.

Zdlouhavá cesta do zaslíbené země je zároveň obrazem cesty Božího lidu dějinami. Velice často se zdá, že cíl je v nedohlednu, že „Bůh se unavil". Ztráta perspektivy se pak projevuje nevděkem za darované vysvobození a pohrdání tím, čím Bůh svůj lid obstarává. Toto nebezpečí ohrožuje lid víry neustále – proto se v rámci exodu z egyptského otroctví objevuje tolikrát a v rozmanitých podobách.

– ohnivý had není příkladem biblické magie, právě naopak. Ohnivý had postrádá základní rysy amuletu či posvěceného předmětu. Ohnivák je spíše příkladem anti-amuletu nebo

anti-modly, protože nevysílá žádné božské síly. Příkladem předmětu, který magicky chrání svého vlastníka je pohár s namalovanýma očima na vnější straně. Namalované oči ochraňovaly

pijícího ve chvíli, když právě pil a nemohl sledovat, co se děje. Tehdy byli lidé přesvědčeni, že magické oči a rozmanité amulety chrání jejich vlastníka před uhranutím od druhých.

– **Ohnivec** je sám podobné kvality jako**hniví hadi –** je lidským výtvorem. Mojžíš dostává od Hospodina příkaz aby vytvořil sošku – tedy **anti-modlu**. Izraelci mají v případě uštknutí pohledět na sošku: „**Když se na něj kterýkoli uštknutý podívá, zůstane naživu.“** (v.8). Jde o to, aby „uštknutý malověrností“, tj. uštknutý ohnivými hady, ve svém zápase víry s malověrností přihlédl k tomu, co chystá Hospodin skrze své jednotlivé služebníky jako pomoc. Je třeba rozlišit hada „Ohnivce“ od modly. Není to cosi na způsob zlatého býčka. Izraelci se mu nesmějí klanět. Mojžíšem vytvořený had nezachraňuje svou vlastní mocí.

– **pohlédnutí na sošku** symbolizuje zápas víry, nejde o klanění lidskému výtvoru. Spíše jde o odhlédnutí od malověrnosti. Ohniví hadi i Ohnivec jsou jen lidské výtvory. Proto je možné odhlédnout od jednoho lidského výtvoru k jinému. Kdo si to uvědomí, vzhlédne. Přestane být trápen malověrností,

– Lidský výtvor (Ohnivec) je dostatečnou připomínkou a povzbuzením proti tehdejší „**blbé náladě“,** která vykreslovala život v Egyptě jako téměř přijatelný a vábný, navíc i zabezpečený, kdežto cestu ke svobodě označovala za nesmyslnou. Mojžíš není modlář. Hospodin ho nenavádí k přestupování 2. přikázání – ani mu nenašeptává, že pro jednou se nic nestane, když si takovou jednu modličku vytvoří. Had je v tomto případě anti-modlou, protože neodkazuje k božstvu, ale do pozemských poměrů, k tomu, co Hospodin učinil dobrého svému lidu. Had Ohnivec sám nemá žádnou moc. Pomoc přichází pod jednou podmínkou – musí jí předcházet aktivita uštknutého – musí pohledět. Pohled zde symbolicky představuje zápas víry. Proto pohled osvobozuje od ohnivého trápení hadů. Neosvobozuje had – ale pohled, tzn. lidské rozpoznání, že v případě uštknutí vzpourou, nejsme v moci cizích bohů, ani věčných archetypů uchovaných v našem nevědomí, ani vnějších osudových sil.

Příběh ze všeho nejvíce připomíná, že „blbá nálada” nemusí být silnější než my. Často to slyšíme jako omluvu: „Bylo to silnější než já.“ Jistě to bylo silné, ale příběh učí o zápase víry, že to, co člověka vede ke vzpouře proti Hospodinu, může být přemoženo. Pohled na hada připomíná, že to jsou naše vlastní lidské výtvory, od nichž se smíme nechat osvobodit. Ohniví hadi i Ohnivec připomínají pozemský rozměr našeho odporu – Ohnivec je udělán rukou lidskou (Mojžíšovou), ohnivci symbolizují uštknutí malověrností. Pohled vychází z rozhodnutí člověka, proto není vyvolán vnější magickou mocí. Jde o zápas víry – jde o pohled. Vzpoura je člověku prominuta. Zápasem víry člověk odhlédne od své vzpoury a pohlédne na to, co Hospodin nabízí. Člověku je odpuštěno, není zatracen, a je mu nabídnuto pokračování v putování do země zaslíbené.

Slyšení slova neustupuje do pozadí – proto tento příběh někdo napsal a nabídl k předčítání a slyšení. Nejde o ojedinělou kritiku magického myšlení a modlářské zjednodušování lidského rozhodování (viz např. Ž 115, Iz 40,18-20 aj.).

Ohnivec se **stává modlou** v jiném kontextu. V jeruzalémském chrámě se stal bronzový had, o němž se tvrdilo, že ho vytvořil Mojžíš, předmětem uctívání (2K 18,4). Had se stal tím, co zakazovalo Desatero – svodem k zjednodušujícímu vidění světa, lidských vztahů – tedy modlou, popř. uctívání hada vedlo ke snaze o magické ovládnutí druhých. V Novém zákoně zaznívá anti-magický motiv vyvýšení hada z evangelia podle Jana. Zde je anti-magicky pochopeno Ježíšovo vyvýšení – **kříž** (J 3,14-15). Kříž také nepůsobí automaticky a není důvod, aby se kříž nebo některá jeho část stala předmětem uctívání. Také zde je rozhodující víra, pohled, nikoli magický rys předmětu.

ÚSKALÍ TEXTU

– magie a uhranutí, prokletí –lidé si představovali, že proklínající slovo je vybavené božskou silou, proto se přivolávalo na pomoc nějaké božstvo, podobně u mezistátních smluv byla připojená prokletí, pokud by je někdo nedodržoval. Lidé byli přesvědčeni, že prokletí projeví svou sílu zcela hmatatelně. Správně vyslovené prokletí pronásledovalo člověka, dostihlo ho a zasáhlo, tzn. zničilo jeho klid a úspěch. S obrannými prostředky proti magické síle prokletí se setkáváme v mnohých kulturách.

– děti možná jsou vyučeny filmy o magických prstenech, požehnáních, prokletích. To neznamená, že porozumí lépe kritice magického zjednodušování, možná naopak. Filmy si vypůjčují starověké a středověké představy a učitelé by se měli v této problematice alespoň trochu orientovat.

Mojžíš není starověký Harry Potter. Nebyl vyzbrojen amulety či kouzelnými prsteny, nenabídl k dispozici lidem zázračný předmět, který byl zaručenou obranou proti negativním, magickým silám. Starozákonní příběh není pohádkou o magických dovednostech Mojžíše. Rozhodujícím momentem není had, ale pohled na hada. Had nemá žádné společné rysy s kouzelnými předměty. Had sám o sobě v tomto příběhu nic nezmůže, neovlivňuje. K záchraně dochází díky pohledu člověka (pohled = symbol pro zápas víry).

Máme před sebou příběh, který dokazuje, že cílem životního úspěchu není spojení s tajemnými božskými silami. Had je dílo rukou Mojžíšových, a přesto dostatečným upozorněním na to, že trápení, které Izrael potkalo, má hlavně a výrazně lidský rozměr –

rozměr vzpoury a trestu.

Příběh nezakazuje malovat obrazy nebo vytvářet sochy, naopak ukazuje na omezené a přesto funkční rysy výtvarného projevu pro zvěstování.

POMŮCKY

Obrázek pouště, různé obrázky kříže (podle křesťanské tradice kříž bez těla v sobě skrývá význam vzkříšení; tzv. krucifix – se zmučeným tělem – masivně a hmatatelně redukuje Ježíšův příběhu na téma smrti a utrpení), obrázek dopravních značek, „magický prsten“ , telefonní sluchátko – mobilní telefon.

MOTIVAČNÍ UVEDENÍ DO PŘÍBĚHU
Otázka pro mladší a střední školní věk
– toužíte po kouzelném prstenu (Harry Potter), kouzelném sluchátku (Mach a Šebestová) – mají dospělí něco takového k dispozici, když potřebují vyřešit nějaký problém nebo se zázračné předměty vyskytují jen v pohádkách?
Otázka pro starší školní věk
– znáte pořekadlo „lepší vrabec v hrsti, než holub na střeše“? Jací lidé se podle něj řídí: nadšení, netrpěliví, ustrašení, ochotní riskovat, spokojení, zatrpklí, nedůvěřiví, radostní, pracovití, lenošní, vytrvalí… (vyberte s dětmi typy, které podle jejich názoru odpovídají tomuto pořekadlu, upozorněte je, že podobných poloh nabývá i naše víra).
Jako alternativní motivaci můžete užít text písně: Buď vůle tvá.

OSNOVY VYPRÁVĚNÍ
a) poznámky a osnova pro mladší školní věk
Motivace vám dovolí naznačit, že nejde o zázračnou historku, nýbrž o zápas malověrnosti s vírou. Pro pohled víry není charakteristické uctívání sošky, symbolu či dogmatu. Dětem se mají vyprávět pohádky a kouzelné historky, právě tak už odmalička mají být upozorňovány, že existují také vyprávění jiného charakteru.
I. Motivace
II. Nevděční a skleslí Izraelci reptají
III. Bůh trestá nevděk Izraelců
IV. Izraelci vyznávají svou vinu
V. Bůh slyší prosbu o pomoc a zachraňuje
VI. Bronzový had ukazuje, že záchrana je v Bohu

b) poznámky a osnova pro střední a starší školní věk
U starších dětí kromě problémů s magickými předměty rozviňte problém reptání – nespokojenosti s Hospodinovou cestou – můžete si vypomoci výkladem textu písně: „Buď vůle tvá …kde otrokem je člověk rád, svobodným se bojí stát". Také symboliku ohnivých hadů a trestu v této souvislosti smíte vysvětli nikoli jako trest přísného Boha, ale jako potvrzení rozhodnutí malověrného člověka, který s Hospodinem nechce nic mít – odchod z Egypta byl nesmysl.
I. Motivace
II. Izraelci ztrácejí výhled víry, jsou nevděční a reptají – odmítají Mojžíše i Hospodina
III. Bůh nevděk Izraelců trestá – hadi
IV. Trest vede k rozpoznání viny a prosbě o smilování
V. Mojžíš prosí za lid a Bůh dává možnost záchrany
VI. Had „Ohnivec" odkazuje na Boží věrnost a záchranu
(VII. Příběh o malověrnosti a víře inspiroval evangelistu Jana k tomu, aby vysvětlil význam Kristova kříže)

VYPRÁVĚNÍ

I. STÁLE NA POUŠTI

Až do těsné blízkosti zaslíbené země se Boží lid dostal. Stačilo přejít hory, a byli by doma. Přepadly je však pochybnosti, zda na to stačí. Jako by Hospodin nebyl s nimi. Teď mu však nedokázali důvěřovat, a tak museli zpátky. Namísto země zaslíbené je čeká opět poušť, celých čtyřicet let.

A tak jsou na poušti. Jak dlouho už? Léta ubíhají, staří umírají a na jejich místo pomalu nastupuje nová generace. Co všechno už prožili: když došla voda, když se objevili nepřátelé, když hrozilo jiné nebezpečí – kolikrát byli svědky podivuhodných Božích zásahů. Bylo to jako Boží škola, ve které se učili důvěřovat Hospodinu a spoléhat na jeho vedení. Jenže naučili se?

II. MALOMYSLNOST

Stalo se to, když putovali směrem k Rákosovému moři (k Akabskému zálivu). To znamená, že šli přesně na opačnou stranu, než byla zaslíbená země. Proč museli jít touto cestou? Odpověď je jednoduchá (20,14-21): Kdyby šli přímo, museli by jít přes území Edómců. Mojžíš sice žádal

edómského krále, aby mohli jeho zemí projít, ale ten jim to nedovolil. A tak musí jít oklikou, a to znamená na jih.

A právě tehdy na té cestě propadl lid malomyslnosti. Jak dlouho se ještě budeme muset trmácet po té zatracené poušti? Kolikrát se ještě budeme muset vracet? Tohle přece nikam nevede. A k tomu to jídlo! Vždyť tu není ani dost chleba a vody! Kdypak jsme se naposled pořádně najedli? Vždyť je to strava pro žebráky, už se nám to zprotivilo! A pořád ta nejistota, jak bude zítra!

A tak místo toho, aby byli Hospodinu vděčni za jeho vedení, propadají malomyslnosti, zmocňuje se jich únava, nejistota a beznaděj. Země zaslíbená – to jsou sice krásné řeči, ale kdepak ona je! Zatím se od ním jenom vzdalujeme, a kdoví, jestli tam vůbec někdy dojdeme.

III. REPTÁNÍ

Je to zvláštní, tentokrát se jim ani nic tak zvláštního nepřihodilo, neumírali hladem a žízní, ani jim nehrozilo jiné nebezpečí. Jen se jim zdálo, že všechno jde pořád dokola a nikde žádný pokrok. A to, co jim Hospodin ve své dobrotě den za dnem dával a zač by mu měli být náramně vděčni, se jim zprotivilo. Pořád totéž!

Přitom je ani nenapadlo, že si za to všechno strádání vlastně mohou sami. Když už si chtěli stýskat a naříkat, tak měli naříkat na sebe. Copak si to nezavinili sami? Copak nepykají za to, že tehdy, když už stáli na prahu zaslíbené země, Hospodinu přestali důvěřovat? Už dávno tam přece mohli bydlet, pracovat, sklízet úrody, jíst ovoce země. Jenže než by si přiznali vlastní vinu, tak raději reptají a reptají!

Co si ten Mojžíš – a co si ten Pán Bůh – vlastně myslí? Pro tohle jsme museli odcházet z Egypta? Proto jste nás vyvedli z Egypta, abyste nás tady na poušti umořili? Jak dlouho to ještě máme snášet? Místo vděku za to, že je Bůh vysvobodil z otroctví a že je Mojžíš tak trpělivě vede, jen nespokojenost, reptání, a k tomu ještě útoky na Mojžíše i na Hospodina samého.

IV. OHNIVÍ HADI

Co teď Bůh učiní? Jak tentokrát odpoví?I poslal Hospodin na lid ohnivé hady. Ti lid štípali, takže v Izraeli mnoho lidí pomřelo. Stěžujete si, jak se máte na poušti zle? Tak si vyzkoušejte, co se vám zde také může přihodit, když vás přestanu chránit a když na vás pošlu hady, když na vás místo many a křepelek budou padat ohniví jedovatí hadi!

Byl to hněv? Byl to trest? Byla to Boží odplata za urážky, které musel od svého nerozumného a nevěrného lidu vyslechnout? Nebo to byl pokus vrátit lid na správnou cestu, protože bez Boha by ve své vzpouře zahynuli všichni? Každopádně i to patřilo k Boží škole, ve které se lidé učí závislosti na Hospodinu a poznávají, že bez Boha nic nejsou, nic nedokáží a nikam nedojdou.

V. POKÁNÍ A PROSBA O ZÁCHRANU

Izraelci viděli, že je zle. To nejsou obyčejní hadi, s jakými se na poušti běžně setkávali a se kterými si už aspoň trochu věděli rady. Něco takového ještě nezažili. Tohle je přímý zásah Boží! To on ty hady na nás poslal. Starší a zkušenější říkali: Vždyť je to stejné jako rány, které Hospodin posílal na Egypt. Tak daleko jsme to dopracovali, tak hluboko jsme klesli!

Co teď? Co jiného než opět hledat pomoc o Hospodina? Nikdo jiný nám nepomůže. On na nás ty stvůry poslal, jen on nás jich může zbavit. Nemáme jinou možnost než pokorně k němu přijít, vyznat své provinění a prosit o záchranu. Lid přišel k Mojžíšovi a přiznával: „Zhřešili jsme, když jsme mluvili proti Hospodinu a proti tobě. Modli se k Hospodinu, aby nás těch hadů zbavil.“ Mojžíš se tedy za lid modlil.

Bylo to jistě správné rozhodnutí, jediné možné. Vyznat hřích a prosit za odpuštění. Ale co když neodpustí? Už tolikrát jsme ho už svými hříchy rozhněvali, co když se k nám tentokrát už otočí zády a neodpoví? Ano, i s touto možností musíme počítat.

VI. BŮH DÁVÁ MOŽNOST ZÁCHRANY

Hospodin však odpověděl. Řekl Mojžíšovi: Udělej si hada (Ohnivce) a připevni ho na žerď. Když se na něj kterýkoli uštknutý podívá, zůstane naživu.“ Mojžíš tedy udělal bronzového hada a připevnil ho na žerď. Uprostřed izraelského tábora vztyčil vysoký sloup a na jeho vrcholu jako znamení záchrany umístil kovovou figuru hada. Rána sice nepřestala, jedovaté příšery se i pak plazily kolem, ohrožovaly a také nejednoho Izraelce uštkly, ale od té chvíle už tu byla možnost záchrany. Jestliže někoho uštkl had a on pohlédl na bronzového hada, zůstal naživu.

Ale abychom správně rozuměli, v čem byla záchrana? Měla snad ta samotná soška zázračnou moc? Bylo to snad něco jako nějaký společný amulet, ve kterém by byla tajemná síla, která každému automaticky zachrání život? V samotné sošce nebylo nic božského, byl to obyčejný kovový předmět, vyrobený lidskou rukou. Bylo to jen znamení záchrany. Co zachraňovalo, to nebyl měděný had, to byl Hospodin. Však také Izraelci se neměli té sošce klanět. Neměli dělat víc, než na toho hada pohlédnout. Ten pohled vzhůru na hada byl vlastně vděčným pohledem k Bohu, který zachraňuje i toho, kdo je hoden smrti. Když pak Izrael táhl dál, byl o zkušenost

bohatší.

VII. CO BYLO S MĚDĚNÝM HADEM DÁL – DVĚ DOHRY

Vyprávění o bronzovém hadu na poušti má dvě dohry, jednu smutnou a druhou radostnou.

Nejprve tu smutnou: Když Izraelci táhli dál, vzali tu měděnou figurku s sebou. Opatrovali ji i po příchodu do zaslíbené země, nakonec se dostala až do jeruzalémského chrámu. A tam, po mnoha staletích, došlo k tomu, že si z ní v době duchovního temna udělali modlu a dokonce před ním obětovali (pálili kadidlo). Ze znamení Boží záchrany se stala sprostá modla. I to se může stát, když člověk místo Pána Boha začne uctívat předměty a přikládat jim nadpřirozenou moc. Nevíme, jak dlouho to modlářství tehdy trvalo. Až nastoupil král Chizkijáš, rozhodl se odstranit všecky modly, a tehdy byl tento měděný had roztlučen na kousky.

A nyní to radostné. Po mnoha staletích si na tento příběh vzpomněl i Pán Ježíš. V jednom rozhovoru řekl: Jako Mojžíš vyvýšil hada na poušti, tak musí být vyvýšen Syn člověka, aby každý, kdo v něho věří, měl život věčný. Tak jako tehdy Izraelce před smrtí zachraňoval pohled k figuře hada, tak nás před věčnou smrtí zachraňuje pohled k Pánu Ježíši Kristu. Ježíš říká výslovně, jaký pohled: Kdo v něho věří, má život věčný.

MODLITBA

Pane Bože, myslíme na to, jak věrně se o nás staráš. Nic nám nechybí. Přijímáme od tebe mnohem víc, než potřebujeme i než si zasloužíme. Nechtěli bychom, aby nám tvé dary zevšedněly, nebo abychom byli dokonce nespokojeni s tím, co nám tak štědře dáváš. Proto ti i za ty nejobyčejnější věci chceme každý den znovu děkovat. Amen

PODNĚTY PRO ROZHOVOR

– byli jste někdy v situaci, že jste si posteskli, že už nevíte jak dál a řekli jste si, že teď vám může pomoci jen nějaký zázrak?
– už jste někdy zabloudili nebo se někde zamotali (např. na výletě v neznámém městě)? Měli jste strach, že nedosáhnete cíle cesty? Pomohlo vám, když jste uviděli správnou směrovku nebo turistickou značku?
– přiznáváte rádi své chyby, nebo se je snažíte zakrýt, svést na druhé a okolnosti?
– je kritika minulých chyb v cestě národa jen záležitostí pro dějepisce, nebo má význam i pro přítomnost a budoucnost?
– víte, o čem se mluví, když někdo řekne, že církev za komunistů selhala? Zajímá vás to, je to pro vás důležité, myslíte, že se z toho můžete sami poučit – nebo je to odbytá kapitola?

– mají se svou minulostí zabývat církve ve svých církevních novinách a časopisech?
– není praktičtější nechat minulost být a starat se jen o to, jak žít teď a zítra?
– co je to pověra?
– co všechno nám připomíná kříž?
– kdy se kříž stává modlou a kdy nadějným znamením?
– mohou mít evangelíci v kostele či modlitebně kříž?

Odkaz na pracovní list

28 Bronzový had na poušti

28 Bronzový had na poušti - st

Odkaz na píseň

Buď vůle tvá, buď vůle tvoje všude tam

Bůh je náš Pán a Král, zpívejme mu píseň chval

Před tvou tváří, Pane, nemám vůbec nic

Temnou divnou mlhou bloudím sem a tam

Posila na cestu (SV135)

Cílová skupina

Mladší školní

Starší školní

Katechetické cykly

Pozvání na cestu Starý zákon 1

Biblický odkaz (kat)

Numeri 21,4–9